

XIX a. pab.–XX a. pr. dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu *liga* ir būdvardžiu reiškiamais priklausomaisiais dėmenimis

PALMIRA ZEMLEVIČIŪTĖ

Lietuvių kalbos institutas

ANOTACIJA

Straipsnyje nagrinėjami XIX a. pab.–XX a. pr. populiarinamojoje medicinos spaudoje (knygose, knygelėse, laikraščių ir kalendorių straipsniuose) vartoti dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu *liga* ir būdvardžiu reiškiamais priklausomaisiais dėmenimis. Aiškinamasi, kokiais reikšminiais aspektais priklausomieji dėmenys apibūdina pagrindinį dėmenį *liga* ir kokios tų dėmenų raiškos ypatybės. Pagrindinis dėmuo *liga* priklausomojo dėmens gali būti apibūdinamas įvairiais reikšminiais aspektais – pagal šiojo sąsają su nematerialiais (dažniausiai) (laiku, reikšimosi pobūdžiu ir kt.) ir materialiais (retai) (organizmu, organizmo skysčiu, organu ir kt.) dalykais. Priklausomieji dėmenys reiškiami paprastaisiais, įvardžiuotiniais ir išvestiniais (daugiausia) būdvardžiais. Mažumos dvižodžių sudėtinių pavadinimų su pagrindiniu dėmeniu *liga* priklausomieji dėmenys įvardija rūšines sąvokas – žymi būdingąją ypatybę ir yra laikytini tikraisiais terminais. Didumos jų tie dėmenys žymi laikinąją ypatybę ir laikytini apibūdinamaisiais žodžių junginiais.

ESMINIAI ŽODŽIAI: medicina, terminas, dvižodis sudėtinis pavadinimas, ligos pavadinimas, pagrindinis dėmuo, priklausomasis dėmuo

ABSTRACT

The article sets out to analyse two-word composite names with *liga* as the head element and dependent elements expressed by adjectives, which were used in the medical press of the late 19th century–early 20th century written in popular scientific style (books, booklets, newspaper and calendar articles). It attempts to determine by which semantic aspects dependent elements describe the head element *liga* and what specific features of expression of these elements are. The dependent element may describe the head element *liga* by various semantic aspects – by the latter's association with some non-material (usually) (time,

type of manifestation, etc.) and material (rarely) (organism, body liquid, organ, etc.) matter. Dependent elements take the form of simple, pronominal and derivative (in most cases) adjectives. In rare cases the dependent elements of the composite names with the head component *liga* indicate superordinate concepts – they mark a general specific feature and should be considered proper terms. In most cases dependent elements specify a temporary quality and should therefore be considered descriptive word phrases.

KEYWORDS: medicine, term, two-word composite name, name of disease, head element, dependent element

ĮVADINĖS PASTABOS

Lietuvoje medicinos knygos pradėtos spausdinti nuo XVI a. galo lotynų kalba. Pirmieji spausdinti lietuviški medicinos tekstai pasirodė tik XVIII a. (plačiau žr. Zemlevičiūtė 2009: 39–42), o jų gausėti pradėjo nuo XIX a. Šį laikotarpį drąsiai būtų galima vadinti medicinos raštijos lietuvių kalba proveržio ir pjūties laikotarpiu. Tuomet ne tik iš spaudos išėjo didžiulis pluoštas įvairios apimtys populiariai parašytų medicinos knygų ir knygelių¹, bet sveikatos ir gydymo klausimais imta rašyti ir kitokios rūšies spaudiniuose – laikraščiuose ir kalendoriuose.

Kalbamųjų raštų gausa neabejotinai lėmė ir medicinos terminų poreikį bei įvairovę. Lietuvių gydytojų ir kitų profesijų atstovų, rašiusių medicinos klausimais, garbei reikia pasakyti, kad terminų jie pirmiausia ieškojo gyvojoje kalboje, o ten neradę tinkamų sąvokoms įvardyti žodžių nesirinko lengviausio, skolinimosi iš kitų kalbų, kelio (nors, žinoma, nepeikė ir šiojo), bet rinkosi sunkesnę, kūrybos, kelią – terminus mėgino kurti patys. Manding, dėl to ano meto lietuvių medicinos terminija, nors galbūt šiūdienos akimis žiūrint ir atrodo neprinokusi, yra savita ir įdomi tyrinėti, teikianti ne tik medicinos istorijos žinių, bet ir bylojanti apie neišsenkamas lietuvių kalbos panaudos terminijos reikmės versmes.

Daugiausia anuomet rašyta apie ligas ir jų gydymą. Tai buvo opi to laikmečio problema (plačiau apie šalies sveikatos reikalų padėtį žr. Grinius 1929; Micelmacheris 1959; Мицельмахерис 1967; Meškauskas 1987; Šuminas ir kt. 1988; Miežutavičiūtė 2001; Gurevičius 2007). Taigi suprantama, kad ligų pavadinimų ar ligas įvairiais atžvilgiais apibūdinančių žodžių junginių bene gausiausia pasitaiko kalbamojo meto publikacijose.

¹ Svarbu pažymėti, kad jų autoriai buvo ne tik lietuvių gydytojai (iš žymesnių minėtini Petras Avižonis, Juozas Bagdonas, Kazys Grinius, Stasys Matulaitis, Antanas Vileišis ir kt.), bet ir kitų profesijų lietuvių inteligentai – kalbininkai, kunigai, inžinieriai, teisininkai, rašytojai ir kt.

Vienas iš požymių, leidžiančių žodžių junginį laikyti terminu, yra tas, kad jis įvardija tam tikros profesinės žmogaus veiklos srities rūšinę sąvoką (Kvašytė 2005: 70; Кузовлева 2014: 107). Sudėtinio termino² dėmenys yra bendrinės leksikos žodžiai, ir tik šių žodžių junginys tampa terminu (Левенкова 2015: 1399). Dvižodis arba daugiažodis sudėtinis terminas semantiniu atžvilgiu yra sudėtingas pavadinimas, jungiantis du ar daugiau leksinių vienetų į vieną visumą. Jis, kaip ir vientisinis terminas, atlieka įvardijamąją funkciją, tačiau skiriasi šių terminų kūrimo būdai – vientisiniui būdingas leksinis semantinis, o sudėtiniam – sintaksinis (Татаринов 2006: 188, 192; Кузовлева 2014: 108). Terminologinėje literatūroje pažymima, kad gana dažni ir produktyvūs sudėtiniai terminai, kurie reiškiami atributiniais žodžių junginiais. Šis žodžių junginių tipas yra patogi priemonė terminams kurti. Dvižodžių sudėtinių terminų atributais, be daiktavardžių, gali eiti būdvardžiai, dalyviai ir skaitvardžiai (Демьянова 2019: 44).

Manoma, kad sudėtiniai terminai būdingesni jauniems ir aktyviai besivystantiems mokslams. Bet tuo pačiu laikui bėgant vyksta atvirkštinis procesas, ir atsiranda vientisinių terminų, apibrėžiančių sąvokas, kurioms įvardyti anksčiau buvo reikalingi žodžių junginiai (Грощ 2015: 55).

Taigi sudėtinio terminu³ vadinamas dėl dviejų ar daugiau žodžių gramatinės ir semantinės sanglaudos susidaręs prijungiamasis arba sujungiamasis, laisvasis arba frazeologinis junginys, kuris įvardija vieną sudėtinę rūšinę tam tikros dalykinės srities sąvoką ir vartojamas specialiuosiuose tekstuose (Даниленко 1977: 104; Головин, Кобрин 1987: 47, 132; Татаринов 2006: 192; Кузовлева 2014: 108).

Sudėtinius terminus savo terminologinėse publikacijose plačiau ar siauriau yra nagrinėję visi lietuvių terminologai. Esama nemažai vien tik sudėtinių terminų tyrimų (žr. Gaivenis 1963; Gaivenis 1968; Aukšoriūtė 1996; Gaivenytė 2000a; Gaivenytė 2000b; Gaivenis 2004; Umbrasas 2004; Drukteinis 2011; Kitkauskienė 2011; Litevkienė 2013; Litevkienė 2014; Zemlevičiūtė 2014; Litevkienė 2015; Mitkevičienė 2019). Išsamiausiai lietuvių kalbos dvižodžius sudėtinius terminus yra ištyręs Kazimieras Gaivenis 1969 m. daktaro disertacijoje *Sudėtiniai terminai dabartinėje lietuvių kalboje*.

² Plačiau apie sudėtinio termino bruožus žr. Турчинская 2001: 1; Паршина 2009: 12; Кузовлева 2014: 109.

³ Dar plg. *terminai žodžių junginiai* (термины словосочетания, термины-словосочетания) (Даниленко 1977: 37, 104, 132; Головин, Кобрин 1987: 72), *terminologiniai žodžių junginiai* (терминологические словосочетания, терминосочетания) (Головин, Кобрин 1987: 43, 45; Татаринов 2006: 192).

Sudėtiniai pavadinimai⁴ su pagrindiniu dėmeniu *liga* ir būdvardžiu⁵ reiškiamais priklausomaisiais dėmenimis rinkti iš XIX a. pab.–XX a. pr. populiarinamųjų medicinos ir sveikatos srities publikacijų bei kitokių publikacijų, kuriose rašoma tų sričių klausimais (laikraščių, kalendorių). Tiriamąją medžiagą sudaro 128 dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai (neskaitant variantų). Straipsnio tikslas – ištirti, kokiais reikšminiais aspektais būdvardžiais reiškiami priklausomieji dėmenys apibūdina pagrindinį dėmenį *liga* ir kokios tų dėmenų raiškos ypatybės. Siekiant šio tikslo keliami tokie uždaviniai: 1) surinkti dvižodžius sudėtinius pavadinimus su pagrindiniu dėmeniu *liga* ir būdvardžiu reiškiamais priklausomaisiais dėmenimis iš XIX a. pab.–XX a. pr. populiarinamųjų medicinos ir sveikatos srities knygų, knygelių, straipsnių, 2) suskirstyti tuos pavadinimus į grupes pagal tai, kokios rūšies būdvardžiais reiškiami jų priklausomieji dėmenys, 3) tų grupių viduje nustatyti priklausomųjų dėmenų reikšmes ir raiškos tipus.

Nagrinėjant medžiagą remiasi analitiniu aprašomuoju (daugiausia), interpretavimo ir gretinamuoju metodu. Pastarasis naudojamas norint nustatyti, kokie yra dabartiniai XIX a. pab.–XX a. pr. vartotų ligų pavadinimų atitikmenys, nors, tiesą pasakius, ne visada pavyksta identifikuoti, kokias ligas įvardija praeities terminai. Dažniausiai gelbsti, žinoma, retsykliais greta pateikiami lotyniški atitikmenys, taip pat kontekstas, t. y. tekstų, kuriuose tie terminai vartojami, tematika. Neretai reikšmės aiškumo dėlei prie pavadinimų pateikiama iliustracinių sakinių. Terminai pateikiami originalo rašyba su bibliografiniais duomenimis – šaltinio sutrumpinimu, leidimo metais, numeriu (jei periodinis leidinys) ir puslapiu. Kalbami duomenys rikiuojami chronologine tvarka. Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai rašomi kursyvu, o jų priklausomieji dėmenys išskiriami pusjuodžiu šriftu. Pavadinimų variantai⁶ pateikiami po pasivirojo brūkšnio. Lentelėse duodama kiekybinių duomenų.

⁴ Straipsnyje pasirinktas vartoti semantiškai platesnis terminas *sudėtinis pavadinimas*, nes ne visus pavadinimus su pagrindiniu dėmeniu *liga* galima laikyti terminais (plačiau žr. skyrelį „Dėl dvižodžių sudėtinių pavadinimų su dėmeniu *liga* (ne)terminiškumo“).

⁵ Reikia pasakyti, kad tiriamoje medžiagoje rasta dvižodžių sudėtinių pavadinimų su pagrindiniu dėmeniu *liga*, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami daiktavardžio kilmininku ir dalyviais, tačiau šiame straipsnyje dėl medžiagos gausos apsiribojama tik tais pavadinimais, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami būdvardžiais.

⁶ Straipsnyje variantais laikomi savo raiška besiskiriantys priklausomieji dėmenys, pvz.: *bjauri* ir *biauri*, *baisi* ir *baiši*, *aštri* ir *asztri*, *lytiška* ir *lytiškos*, *vandeninė* ir *vandeninė*, *epidemiška* ir *ėpidėmiška* ir kt. Pasitaiko, kad varijuoja ir pagrindinis dėmuo, pvz., *liga* ir *Liga*.

DĖL DVIŽODŽIŲ SUDĖTINIŲ PAVADINIMŲ SU DĖMENIU LIGA (NE)TERMINIŠKUMO

Tiriamuose tekstuose esama dvejopai traktuotinių dvižodžių sudėtinių pavadinimų su pagrindiniu dėmeniu *liga*. Pirmiausia reikia skirti ligų pavadinimus (vadinamuosius tikruosius terminus), tokius kaip *kruvinoji liga* (lot. *dysenteria*), *mėlynoji liga* (lot. *cyanosis*) ir kt., kurie įvardija konkrečias klininkines sąvokas. Tačiau esama ir vadinamųjų apibūdinamųjų pavadinimų, kurie dažniausiai pasitaiko aprašant ligas. Pavyzdžiui, tikrieji ligų pavadinimai *cholera*, *sifilis* pakeičiami apibūdinamuoju pavadinimu *baisi liga*. Šiuo atveju *baisi liga* nėra terminas. Nors pasitaiko, kad tas pats žodžių junginys viename tekste yra tikrasis ligos pavadinimas, o kitame – tik jos apibūdinimas. Pavyzdžiui, dažnose publikacijose sifilis vadinamas terminu *bjauri liga*, tačiau kitose šis žodžių junginys tėra ligos apibūdinimas (dažniausiai vertinamasis) – niežai vadinami bjauria liga.

1. Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu *liga*, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami būdvardžiais⁷

K. Gaivenis yra rašęs, kad sudėtinių terminų pažyminiai gali įvairiais požiūriais apibūdinti pagrindinį dėmenį. Dėl to sudėtiniai terminai, net ir turintys tą patį pagrindinį dėmenį, gali sudaryti kelias (retais atvejais – net keliolika) temines grupes (Gaivenis 2014 [1975]: 70).

Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu *liga* skirstomi į 3 grupes pagal tai, kokios rūšies būdvardžiu (paprastuoju, išvestiniu, įvardžiuotiniu) reiškiamas priklausomasis dėmuo.

Tiriamajoje medžiagoje dvižodžių sudėtinių pavadinimų su pagrindiniu dėmeniu *liga* priklausomieji dėmenys reiškiami trijų rūšių būdvardžiais – paprastaisiais, išvestiniais (priesaginiais, priešdėliniais, sudurtiniais) ir įvardžiuotiniais (žr. 1 lentelę).

⁷ Šiame straipsnyje nagrinėjami tik tokie dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai, kurių priklausomieji dėmenys yra grynai lietuviškos kilmės arba hibridai, t. y. žodžiai, kurie savo sudėtyje turi svetimos (dažniausiai tai yra šaknis) ir lietuviškos (dažniausiai tai yra afiksai, pvz., priešdėliai, priesagos) kilmės sudedamųjų dalių. Atsiribojama nuo tokių hibridų, kurie savo sudėtyje turi tik svetimos kilmės sudedamųjų dalių, pvz., *prancuzkas* (tarptautinės kilmės šaknis ir slaviškos kilmės priesaga) (terminas *prancuzka liga* LieUK 1905 36), nors sudėtinių pavadinimų su tokios kilmės priklausomaisiais dėmenimis beveik nepasitaikė, išskyrus paminėtąjį terminą.

1 lentelė. Struktūrinio modelio Bdv ← Dktv_{liga} raiškos tipai ir jų procentinė išraiška

RAIŠKOS TIPAI	PROCENTINĖ IŠRAIŠKA
Bdv _{ppr} ← Dktv _{liga}	23 %
Bdv _{išv} ← Dktv _{liga}	59 %
Bdv _{įvardž} ← Dktv _{liga}	18 %

Atributiniuose junginiuose daiktas⁸ apibūdinamas tiesiogiai, t. y. jam pri- skiriama tiesioginė ypatybė, kuri įvardijama nemotyvuotos reikšmės žo- džiais – nusakoma kaip savaime jam priklausoma (žr. Bunevičiūtė 1998: 33).

1.1. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami paprastaisiais⁹ būdvardžiais.* Šiame pogru- pyje aptariami dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai, kurių priklausomieji dė- menys reiškiami paprastaisiais būdvardžiais. Daugiausia tai nusakomojo santykio sudėtiniai pavadinimai. Jų priklausomojo dėmens funkcija – pa- rodyti kokį nors esminį apibūdinamojo dalyko požymį (Bunevičiūtė 1998: 34). Pagal vyraujančius semantinius požymius paprastuoju būdvardžiu reišk- kiamas priklausomasis dėmuo gali įvairiais atžvilgiais apibūdinti pagrindi- nį dėmenį *liga*; taigi atsižvelgiant į tai skiriamos tokios pavadinimų grupės:

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su vidinėmis (nematerialiomis) ypatybėmis. Šie pavadinimai aiškiai rodo autoriaus vertinamąjį, dažniausiai neigiamą, požiūrį į ap- rašomą ligą: ***baisi liga*** LK_V 1891 (1890) 27, RM 1893 13, U 1895 13 100, TS_p 1898 8 9, DŽLA 1899 3, PmP 1899 2, UK 1900 (1899) 60, LtUK 1901 (1900) 34, NK 1905 (1904) 19, VŽ 1905 232 1: Jau Varšavoje Lodziuje ir kitur serga ir miršta žmonės tąja ***baisia liga***¹⁰, VŽ 1905 56 3, DN 1906 36, UK_T 1907 53, MGV 1909 216, ŪK_T 1910 45, Svk 1911 5 1, Svk 1914 4 16, PR 1915 1, LUL 1915 30, UkK 1917 70, LietK 1918 75, Svk 1920 1 3 / ***baiši Liga*** LKA 1895 120, ***bjauri liga*** DMS 1912 31 / ***biauri liga*** Szv 1888 3 81: Vienok vargu rasis toks, kuris norėtu sirgti

⁸ Šiuo atveju pagrindinis dėmuo *liga*.

⁹ Šioje grupėje pateikiami daugiausia pirminės priesagas turintys būdvardžiai (plačiau apie pirmines ir ant- rines būdvardžių priesagas žr. LKG I 551, 555–556). Kalbamieji būdvardžiai turi individualią kokybinę reikšmę (LKG I 551).

¹⁰ Cholera. Šiame ir kituose iliustraciniuose sakiniuose retinta mano – P. Z.

niežais; visi gerai žino, kokia tai b i a u r i l i g a , U 1895 21 167: Tai kuom-gi galima gydyti nuo pasiutimo? Iki paskutinių metų daktarai nežinojo tikro vaisto nuo tos b i a u r i o s l i g o s ; <...> Svk 1910 1 6, Svk 1910 8 5, Svk 1914 3 10, **bili**¹¹ liga DMS 1912 16, **bloga liga**¹² ZGL 1886 9: b l o g a l i g a , brantaj (Sifilis), LieUK 1905 36, **didelė liga**¹³ Svk 1909 6 3, **gresmi**¹⁴ liga SK 1905 26, **ikiri liga** SK 1905 50, **jautri liga** NG 1908 88, **maža liga** Svk 1920 5–6 1: Todel tik viena galime patarti – tuojaus nors ir su ma ž a l i g a kreiptis prie gydytojo / **maža liga** DK 1908 161, **pikta liga** MGv 1909 190, DMS 1912 61 / **pikta Liga** VL 1890 27 4: <...> vaikai palinkę yra sirgti tulomis p i k t o m i s l i g o m i s , k. a. tymais, kokliszu, krioklige, kruopomis ir t. t. <...>, SK 1905 65, NLC 1910 9 33, **prasta liga** – *siphilis* V 1897 3 42, **rusti liga** DN 1906 93, **svarbi liga** BK 1911 44, **tikra liga** TSp 1898 4 7, Svk 1912 10 39: Jis [deginamasis spiritas – P. Z.] labai tinka lempoms ir virinamoms mašinėlėms, bet gerti jo niekam nepatariame, nes iš to bus t i k r a l i g a arba ir mirtis.

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su reiškimosi pobūdžiu: **aštri**¹⁵ liga V 1891 4 54: Kita visai su sausligė; ji retai prasideda, kaip a š t r i l i g a , <...>, VŽ 1908 9 4, Žin 1911 192, DMS 1912 81 / **asztri liga** LAK 1885 56, **dažna liga** PR 1915 4, **lengva liga** LK_V 1891 (1890) 26, DN 1906 139, **lėni**¹⁶ (–a ?) liga UK 1900 (1899) 38, **menka liga** SK 1901 1, DMK 1912 77: <...> atsitaiko kokia menka liga, kurią galima prašalinti paprastais naminiais pragumais ir vaistais, **paprasta liga** SK 1905 18, DMS 1912 17, **reta liga** VL 1890 30 4, **smarki liga** MGv 1909 161, Svk 1915 1 1: Kolera irgi s m a r k i l i g a , kuri nemaža milijonų žmonių išnaikinus, **staigi liga** Žin 1911 127, DMS 1912 17, **sunki liga** LAK 1885 55, SŽL 1886 4, U 1892 4/5 137, U 1892 9 340, Hyg 1897 58, TSp 1898 8 10, LietUK 1901 (1900) 39, SK 1901 3, SŽK 1902 129, NK 1903 (1902) 152, VŽ 1905 56 3, VŽ

¹¹ Žr. *bilus* žr. *bylus* „kalbus, šnekus; iškalingas“ LKŽe.

¹² Sifilis.

¹³ Epilepsija.

¹⁴ Žr. *grėsmus* „grėsmingas“ LKŽe.

¹⁵ Stipri, smarki; smarkiai besireiškianti.

¹⁶ Žr. *lėnus*, *–i*, *lėnas*, *–a* 4. „švelnus, nesmarkus“ LKŽe.

1906 146 4: Jeigu persišaldymo priežastis tęsiasi toliau, kaip tai, ro-
gėmis važiuojant ar šaltuose kambariuose buvant, tai gali įvykti
maž-daug s u n k i l i g a : slogos nosies, gerklės, saugila ramatas ir
kt., DN 1906 114, MGv 1909 196, DS 1910 34, Žin 1911 187,
DMS 1912 81, DMK 1914 78, PR 1915 1, Kol 1915 5, LietK 1917
70, ŽmK 1919 51 / *funki* liga LKA 1903 108, *tanki* liga SK 1905
46, *vieša* liga VŽ 1908 8 4.

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su laiku: *ilga* liga Hyg 1897 88, SK 1901 23, Vlt 1913 130 1, *sena* liga LPr 1883 49, DK 1908 149, *šviežia* liga DMS 1912 17.

1.2. Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami išvestiniais¹⁷ būdvardžiais. Šios grupės sudėtinių pavadinimų rūšiniai dėmenys reiškiami su priesagomis ir priešdėliais išvestais būdvardžiais, taip pat sudurtiniais būdvardžiais (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Dvižodžių sudėtinių pavadinimų su pagrindiniu dėmeniu *liga* struktūriniai modeliai ir jų raiškos tipai

STRUKTŪRINIS MODELIS	RAIŠKOS TIPAS
Bdv _{ppr} ← Dktv _{liga}	
Bdv _{išv} ← Dktv _{liga}	Bdv _{-inis} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{-iškas} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{-ingas} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{-tas} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{-ėtas} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{-(i)uotas} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{-utė} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{ne-} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{api-} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{pa-} ← Dktv _{liga}
	Bdv _{sdr̃t} ← Dktv _{liga}
Bdv _{ivardž} ← Dktv _{liga}	

¹⁷ Šioje grupėje pateikiami su antrinėmis priesagomis išvesti būdvardžiai, turintys kokybinę reikšmę (LKG I 556).

1.2.1. Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priesagos -inis būdvardžiais. Priklausomuoju dėmeniu einantys santykiniai būdvardžiai nenusako daikto tiesiogiai, bet žymi jo ypatybę, nustatomą remiantis santykiu su kitu daiktu ar reiškiniu, ir tas santykis yra esminė daikto ypatybė (žr. Bunevičiūtė 1998: 33). Tai priklausymo santykio atributiniai junginiai. Jie rodo, kad daiktas yra susietas įvairiais priklausomybės santykiais su kitu daiktu; tas priklausymas kažkam tą daiktą apibūdina. Kalbamasis santykis reiškiamas santykiniais būdvardžiais (žr. Bunevičiūtė 1998: 35).

Akademiniėje lietuvių kalbos gramatikoje pirmoji daiktavardinių priesagos -inis, -ė būdvardžių santykinė reikšmė nurodyta medžiaga, iš kurios arba su kuria kas padaryta, pvz., *cukrinis alus* (su cukrumi padarytas) (LKG I 568), tačiau medicinos terminijoje, K. Gaivenio žodžiais tariant, yra kitokių žodžių junginių. Imkime toliau minimus dvižodžius sudėtinius pavadinimus *alkoholinė liga*, *cukrinė liga*. Čia daiktavardiniai priesagos -inis būdvardžiai nurodo medžiagą, tačiau iš jos nėra padarytas sudėtinio pavadinimo pagrindiniu dėmeniu įvardijamas designatas (Gaivenis 2014 [1975]: 73).

„Daiktavardiniai priesagos -inis būdvardžiai nusako daikto ypatybes pagrindiniu žodžiu reiškiamo daikto santykiu ir pagal tą santykį išskiria žymimus daiktus iš kitų tos pat rūšies daiktų arba išreiškia žymimų daiktų rūšį. Pagrindiniai santykiai, pagal kuriuos gali būti išskiriamas daiktas arba žymima daiktų rūšis, yra tokie“ (LKG I 568):

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su organizmu: *akmeninė liga* Žin 1911 199, *dirksninės ligos* V 1889 X 153, V 1889 XI 168, UK_T 1907 51: <...>, juk žinome, kad ant autosugestijos remiasi daugumas dirksninių ligų gydymas, *kaklinė liga* NamG 1907 5: *Krioklys (kruopos)*¹⁸ – tai paoingiausi vaikų kakline liga: gomuris ir žabtai išberti kruopomis, *kraujinė liga* SK 1901 7, *mėnefinė liga*¹⁹ LKA 1903 108, *nervinė liga* DMS 1912 75, *odinės ligos* VŽ 1908 6 4, *organinė liga* DMS 1912 32: <...> minkštąjį šankerį nereikia palaikyti organine liga <...>, *plautinės ligos* V 1889 X 152, *skurinės ligos* VL 1890 30 5: Užtai ir skurinės ligas gydant negalima pasikakinti vien liekarstvomis geriamomis, ar tepamomis, bet reikia pagerinti sveikatą ir

¹⁸ Kursyvinta originale.

¹⁹ Mėnesinės.

visą buvį, nuo kurio sveikata priklauso, **smegeninė liga** DK 1908 116, „**temperamentinė liga**“²⁰ VL 1890 37 9, **tulžinė liga** SK 1901 5, **vidurinė liga**²¹ SK 1905 10, DK 1908 148 / **vidurinės ligos** VŽ 1908 194 2, Svk 1912 3 12: Kreipkitės prie gydytojų, kurie užsiima vidurinėmis ligomis.

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su vidinėmis (nematerialiomis) ypatybėmis: **nuolatinė liga** SK 1901 23, **paprastinė liga** LtUK 1901 (1900) 35 / **paprastinės ligos** DžLA 1899 4–5, LUK 1901 (1900) 35, **smertinė liga** VL 1891 10 116, **vidutinė liga** LKA 1902 (1902) 35.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su liga sukeliančiu mikroorganizmu: **infekcinė liga** Gdt 1915 6 22, **infekcinė liga** Art 1910 26 97: Jei kuria-nors limpamąja (*i n f e k c i j i n e*) l i g a susyk ima sirgti daugelis žmonių skaičius, tuomet kalbama apie tos ligos *epidemiją*, **mikrobinės ligos** Svk 1914 3 10, **parazitinė liga** ULB 1915 4: Bakteriologijos mokslui kaskart vis daugiau ir daugiau besitobulinant, <...> parazitinių ligų skaitlius didėjo, nes kaskart vis daugiau aiškėjo tos ar kitos formos ligų priežastis.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su išorinėmis (materialiomis) ypatybėmis. Priklausomuoju dėmeniu reiškiami plika akimi matomi ligos požymiai, pavyzdžiui, dilgėlinė pasireiškia odos niežėjimu, odos išbėrimu, primenančiu sudilginimą dilgėle (žr. ME I 188), sergant vandenine liga patinsta poodinis audinys, o mėšlutinei ligai būdingi įvairūs kūno traukuliai (žr. ME I 235): **dilgeline liga** VL 1890 30 4: *D i l g e l i n e l i g a* (urticaria), anot Hillier, turi tokias priežastis: gilus ir umas dvases sujudinimas; nekurie valgiai, kaip sraigės, kiauliena, deszrelės, suris; nekurie vaistai, kaip copaiba, valerianum ir turpentinus; viduriniai kirminai, gumbo skausmai, kaip histerijoje (kūno bėrimas panašus į nudilginimą), **išorinės ligos** MGv 1909 6, **mėšlutinė**²² **liga** MGv 1909 161, **vandeninė liga** U 1896 3 17, V 1897 3 41, SK 1905 58, LŪ 1906 10 142, Svk 1910 9 5, Svk 1911 3 3,

²⁰ Moraliszkos ligos – histerija – yr vadinamos „temperamento ligomis“ VL 1891 37.

²¹ Turima omenyje vidurių liga.

²² *Mėšlunitis* „nuomaras“. LKŽe šis žodis nefiksuotas.

Vlt 1914 123 1, DL 1915 5, Skarl 1915 11, LytL 1915 13, Svk 1921 2 2, ŽL 1921 40 / *vandeninė liga* Žin 1911 127 / *vandeninė liga* – *anasarca* V 1897 3 42.

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su medžiaga: *alkoholinė liga*²³ V 1895 9/10 156: Tas prisisunkimas kraujo, išpradžių pasirodantis tik laike gėrymo alkoholio, paskiau jau lieka tolydžio ir duoda šaltinį yvairioms kepenų ligoms, turinčioms net tiesiog vardą alkoholinių ligų, *cukrinė liga*²⁴ SK 1901 7, VŽ 1908 159 2, NG 1908 86: *Cukrinė liga*. Apsireiškimai šitos ligos: begalinis nors gerti ir gusingas šlapumoėjimas, Svk 1912 3 12, Vad 1913 16 64 400, NG 1924 98.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su paplitimu: *tarptautinė liga*²⁵ DžPK 1909 6: Ji [džiova – P. Z.] labiau už kitas verta pavadinti *tarptautine liga*, ji daug daugiau pakerta žmonių, negu pikčiausios epidemijos; ji išsiplatinus tarp visų tautų, visose žemės rutulio dalyse, *visotinės ligos* VL 1890 28 3.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su lytiniu santykiavimu. Šie pavadinimai įvardija ligas, kurios plinta lytinės sueities metu: *lytinės ligos* Svk 1911 3 5, *venerinės ligos* Svk 1913 2 7
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su laiku: *vasarinė liga* SK 1901 33, SK 1905 65.

1.2.2. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priesagos –iškas būdvardžiais.* „Daiktavardiniai priesagos –iškas būdvardžiai taip pat gali reikšti ypatybę, būdingą pagrindiniu žodžiu reiškiamam daiktui arba kokiu nors būdu susijusią su tuo daiktu“. Jie „dar gali rodyti, kad pagrindiniu žodžiu reiškiamas daiktas sudaro būdvardžiu žymimo daikto esmę, pagrindą. Kartais šiuo atveju pažymima ir daikto rūšis. Senuosiuose raštuose daiktavardiniai priesagos –iškas būdvar-

²³ Dabar – *alkoholizmas*. Tai yra liga, kurią sukelia dažnas alkoholinių gėrimų vartojimas (žr. ME I 38).

²⁴ Šia liga susergama, sutrikus angliavandenių apykaitai. Tuomet kraujyje susikaupia per daug cukraus, instai jį pradeda išskirti su šlapimu. Kartu su cukrumi netenkama ir daug vandens; ima kamuoti troškulys (žr. ME I 152).

²⁵ Taip pavadinta džiova.

džiai vartojami dar priklausymo kam reikšme“ (LKG I 558–559). Skiriamos tokios pavadinimų grupės:

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su liga. Šie būdvardžiai, apibūdinantys ligas, vienija jas į tam tikras grupes pagal būdingą (-us) ligos, pavyzdžiui, drugio, rachito, sifilio, požymį (-ius): **diathetiszka**²⁶ liga VL 1890 27 4: *D i a t h e t i s z - k a s l i g a s*. Iš tuju labiausiai sunervoja ir sukoneveikia vaikus Rachitis, **drugiškos** Ligos LPr 1883 18, **rachitiszka** liga VL 1890 27 4, **reimatiška** Ligà LPr 1883 46 / **reimatiškos** Ligos LPr 1883 31 / **rumatiška** liga DK 1908 150, **Syfilytiškos** Ligos LPr 1883 11 / **sifilitiška** liga DMS 1912 85 Sifilitiškas ligas gydydavo daugiausiai su gyvsidarbio (merkurius) pagelba, <...>, **tyfėjiška**²⁷ Liga LPr 1883 18.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su organizmu: **moralizškos** ligos VL 1890 37 8, **nervizškos** ligos VL 1890 36 8, VL 1890 38 8, VL 1890 41 8 / **nerviškos** ligos V 1897 3 42: Išsgąstis – <...> tai yra tik priežastis tulų *n e r v i š k ų l i g ų* / **nerviška** liga DN 1906 73, UK_T 1907 51, DK 1908 150, VŽ 1908 176 3, DS 1910 26, DMS 1912 34, **organiška** liga DMS 1912 79, 85, **protiška** liga DMS 1912 34, **psychiszka** liga VL 1890 38 8 / **psychiškos** ligos V 1895 9/10 157: Tarp *p s y c h i š k ų l i g ų* nuo alkoholio pirmiausiai eina *delirium tremens* <...>.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su lytiniu santykiavimu: **lytiška** liga DMS 1912 32 / **lytiškos** ligos DŽA 1911 21: Jis [daktaras Hyslap – P. Z.] čion priskaito ir tuos, kurių beprotystė peina nuo *l y t i š k ų l i g ų*, kadangi didžiumas tų ligų įgyjama po alkoholio įtekme, LytL 1915 3, SvK 1914 6 24, **veneriška** liga RAK 1895 6 / **veneriškos** ligos LytL 1915 17.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su šalies gyventojais: **angliška** liga VŽ 1905 29 3, NamG 1907 10, MGv 1909 82, **azijatiška** liga TS 1902 1B 53: Kiti tvirtino, juog žydų cholera daugiausia miršta dėlto, kad cholera – tai *a z i j a t i š k a l i g a*, todėl azijatiečius visų daugiausia griebė.

²⁶ *Diatezė* (gr. *diathesis* – polinkis), polinkis į kai kurias ligas arba neadekvačias reakcijas į įprastus dirgiklius. Dažniausiai reiškiasi kūdikystėje ir vaikystėje (žr. VLE IV 669).

²⁷ Plg. lot. *typhus* – šiltinė.

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su liga sukeliančiu mikroorganizmu: **bakteriška liga** V 1891 4 55: Raupai be abejojimo taip-pat bakteriška liga; <...>, **parazitiška liga** V 1890 10 154: Pasteur'as sykį išsitaręs: „jai teisinga mano nuomonė, kad mokslas apie mikroorganizmų pats atsiradimas yra chimera, tai išnaikinimas parazitiskų ligų ant šios pasaulė ne pereina žmogaus pajėgų“.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su lytimi: **moteriška liga** U 1896 IV 28, SK 1901 9, DN 1906 87, DK 1908 148, DMS 1912 73 / **moteriškos ligos** U 1896 IV 28, SK 1901 9, **vyriška liga** DMS 1912 95.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su išplitimu: **epidemiskos ligos** VL 1890 27 5: <...> kokliusz as užima penktą vietą pagal mirtingumą tarp epidemiskų ligų Airijos / **ėpidemiška liga** NamG 1907 3 / **epidemiška liga** Žin 1911 130, DS 1910 13.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su laiku: **chroniška liga** V 1891 4 54: Retai karštingė pereina į chronišką ligą <...>, SK 1905 2, Šlt 1910 18 282, DMS 1912 16, Vlt 1914 144 1, AVK_V 1919 (1918) 51 / **kroniška liga** DK 1908 146, Art 1910 33 126: Dar turiu pridurti, kad šitas „sportas“ [plaukiojimas – P. Z.] vienodai naudingas kaip vyrams, taip ir moterims. Išėmimą suteikia žmonės, sergantieji koki-nors kronišką ligą, karščiavimu, širdies ligomis ir nuomarininkai.

1.2.3. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priesagos -ingas būdvardžiais.* Būdvardžiai su šia priesaga sudaromi iš daiktavardžių (dažniausiai), būdvardžių, veiksmažodžių“ (LKG I 556). „Iš daiktavardžių sudaromi tokie būdvardžiai žymi gausingą su pagrindinio žodžio reiškiamu daiktu susijusių ypatybių turėjimą, su tuo daiktu susijusių ypatybių didumą <...>“, o iš būdvardžių sudaromi minėtosios priesagos būdvardžiai „rodo pagrindiniu žodžiu reiškiamą sustiprintą ypatybę“ (LKG I 556, 558). Skiriamos šios pavadinimų grupės:

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su vidinėmis (nematerialiomis) ypatybėmis: **bauginga liga** LUK 1887 (1886) 46: Toji bauginga liga²⁸, ne kartą įsisukus ne

²⁸ Rašoma apie kriokligę.

vienūse namūse iszgunaibo paeilium visus vaikelius, *ypatinga liga* DMS 1912 47, *pavojinga liga* NK 1905 (1904) 23, SK 1905 26, Žin 1911 124, DMS 1912 50, DMK 1914 79, Svk 1914 3 10, LietK 1918 75, AVK_V 1919 (1918) 54 / *pavojingos ligos* UK_T 1907 49, DMK 1911 77, DMK 1914 78, UkK 1917 70 / *paojingos ligos* TS 1897 8 2, *priegadinga*²⁹ *liga* LPr 1891 18, *sopulingos ligos* SK 1905 1, *skausminga liga* DMS 1912 43.

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su lytiniu santykiavimu: *palejstuwingos ligos* ZGL 1886 43: Nuog ļajka atsiradima arieļkas, sztonuj neb rejķ gundinti žmoniu ing kožna ipatej grieka, gana iszmokite gierti arieļka, o nusigieren dasilejķ wisokiu nedoribiu, dara musztines, trotij turtus, igun p a - l e j s t u w i n g a s l i g a s, arba sudeg arieļkoje ZGL 1857 43.

1.2.4. *Dvižodžiai sudėtiniai ligų pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priesagos -tas būdvardžiais.* Rasta keletas atvejų, kai priklausomieji dėmenys yra padaryti iš nepriešdėlinių ir priešdėlinių veiksmažodžių su pirminėmis priesagomis. Tai *prigimtas* ir *slaptas*. Būdvardis *slaptas* rodo, kad juo žymimas daiktas turi veiksmazo- džiū reiškiamo veiksmo bruožų arba kaip kitaip susijęs su tuo veiksmu (žr. LKG I 552), o *prigimtas* rodo iš veiksmo rezultato kylančią ypatybę (žr. LKG I 555):

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su vidinėmis (nematerialiomis) ypatybėmis: *prigimta liga* SK 1901 3, *slapta liga* LytL 1915 3.

1.2.5. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priesagos -ėtas būdvardžiais.* „Daiktavardiniai priesagos -ėtas būdvardžiai dažniausiai reiškia kokių nors atskirų, pridėtinių paviršiaus ypatybių turėjimą, ko nors buvimą ant žymimo daikto, žymimame daikte ar su žymimu daiktu“ (LKG I 560):

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su išorinėmis (materialiomis) ypatybėmis. Daiktavardiniai šios priesagos „būdvardžiai dažniausiai reiškia kokių nors atskirų, pridėtinių paviršiaus ypatybių turėjimą, ko nors buvimą ant žymimo daikto, žymimame daikte ar su žymimu daiktu“ (LKG I 560): *pūslėta liga* Svk 1921 1 4, ŽL 1921 31 (liga su pūslėmis).

²⁹ Žr. *xpriegadingas* „keliantis pavojų, pavojingas“ LKŽe.

1.2.6. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priesagos -(i)uotas būdvardžiais.* Daiktavardiniai šios priesagos būdvardžiai rodo „su pagrindinio žodžio reiškiamu daiktu susijusių ypatybių gausingą turėjimą, su tuo daiktu susijusių ypatybių didumą“ (LKG I 562):

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su išorinėmis (materialiomis) ypatybėmis: **karszciūta** liga LAK 1885 56.

1.2.7. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priesagos -utis būdvardžiais.* Priklausomasis dėmuo reiškiamas mažybiniu priesagos -utis būdvardžiu; jis neturi mažinamosios, o tik pabrėžiamąją reikšmę (žr. LKG I 580–582):

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su reikšimosi pobūdžiu: **lengvutė** liga Svk 1909 5 5.

1.2.8. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priešdėlio ne- būdvardžiais.* Tokie būdvardžiai „rodo ypatybę, priešingą pagrindiniu žodžiu reiškiamai ypatybei“ (LKG I 589):

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su vidinėmis (nematerialiomis) ypatybėmis: „**nedora** liga“ RAK 1895 6 / **nedora** liga DMS 1912 77, **nemaloni** liga MGv 1909 113, **nelaiminga** liga LK_v 1891 (1890) 27: Kitoniszko budo ant išgydymo tos nelaimingos ligos³⁰ nežinome, bet galima tikrai aną išgydyti per pataisimą abėlno padėjimo sveikatos, **nesmagi** liga DMS 1912 43, **nemaža** liga SK 1901 28, **nepaprasta** liga LtAK 1886 (1885) 87, **nebaisi** liga Svk 1909 6 6.

1.2.9. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priešdėlio api- būdvardžiais.* Rastas tik vienas priklausomasis dėmuo, kuris sudarytas iš būdvardžio *piktas* su šiuo priešdėliu ir žymi ne visai pilną ypatybės kiekį (žr. LKG I 590–591):

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su vidinėmis (nematerialiomis) ypatybėmis: **apipiktė** liga MGv 1909 29.

³⁰ Rašoma apie epilepsiją.

1.2.10. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami priešdėlio pa- būdvardžiais.* Su priešdėliu *pa-* sudarytas būdvardis *pavienis* turi sulietą iš abiejų dėmenų vienalytę reikšmę (LKG I 590):

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su sporadiškumu: ***pavienė*** liga MGV 1909 35.

1.2.11. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami sudurtiniais būdvardžiais.* Tiriamąjoje medžiagoje pasitaikė tik vienas priklausomasis dėmuo, reiškiamas sudurtiniu būdvardžiu, kurio pirmasis dėmuo yra įvardis *savas*, o antrasis – daiktavardis *stovis*. LKG rašoma, kad „šis tipas nedarus“; „tokie dariniai reiškia ypatybes, priklausančias nuo žymimo daikto santykių su daiktu, išreikštu antruoju sudurtinio būdvardžio dėmeniu“ (LKG I 598):

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su vidinėmis (nematerialiomis) ypatybėmis: ***savistovė***³¹ liga SK 1905 60.

1.3. *Dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu liga, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami įvardžiuotiniais būdvardžiais.* Nemažos dalies dvižodžių sudėtinių pavadinimų priklausomieji dėmenys reiškiami įvardžiuotiniais būdvardžiais, kurie patvirtina tų pavadinimų terminiskumą. Tačiau kartais, rodosi, įvardžiavimas perteklinis, pvz., *ilgoji liga*. Skiriamos tokios pavadinimų grupės:

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su vidinėmis (nematerialiomis) ypatybėmis: ***bjaurioji liga*** Ū 1897 9 140, Ū 1897 12 189 / ***biaurioji liga*** SŽK 1902 46: Tankiausiai galvos ir nugarkaulio smegens ir nervai pagenda nuo uždegimo, prancuzligės (*biauriosios ligos*) ir nuo apaugų) Svk 1911 1 1, ***baisioji liga*** LUK 1887 (1886), MGV 1909 114, DMS 1912 17, Svk 1914 6 23, Svk 1915 1 1, LUL 1915 9, Skarl 1915 1 / ***baifioji Liga*** TTK 1897 91, LtvK 1912 (1912) 156, ***blogoji liga*** RAK 1895 6, AS 1904 3: <...> syfilis arba teip vadinama „b l o - g o j i l i g a arba prancai“, <...>, VŽ 1905 29 3, VŽ 1907 189 2, VŽ 1907 218 3, Šlt 1909 1 7, Šlt 1909 25 389, 390, Art 1910 38 146, Art 1910 41 157, Šlt 1911 30 352, Šlt 1911 32 377, Vlt 1914 40 2, ***didžioji liga*** LK_V 1891 (1890) 27: Epilepsya, *didžioji liga*,

³¹ Žr. *xsavistovis* žr. *xsavistovus* (plg. rus. *самостоятельный*) „savarankiškas, nepriklausomas“ LKŽe.

nūmarulis, *ipatingoji liga* VL 1891 10 116, *piktoji liga* U 1892 VI/VII 231, RAK 1895 6, Ū 1897 9 140, PM 1899 5, VŽ 1905 5 3: sifilis (*piktoji liga*), MGv 1909 113, MG 1913 1 19, SvK 1913 4 13, Sif 1915 3, ŽLL 1921 6 / „*piktoji liga*“³² NK 1905 (1904) 20, *vidutinioji liga* LKA 1903 107.

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su spalva: *baltoji liga*³³ – fluvia alba V 1897 3 41 / *baltaje liga* ZGL 1886 8: Plūdims iz macicas skistimu wisokie pawejksła, wadinas *baltoji liga*, ana szioj gadinej tarp moteriszku didej isikieriejusi, <...>, *geltonoji liga*³⁴ TS 1902 1B 13: Nėra kam ir stebėties, jei girtuokliai dažnai gauna *geltonąją ligą* (geltligę) / *liga geltonoji* SK 1905 34: *liga geltonoji* arba *gelta*, kuri yra išsiliejimu tulžies, *melynoji liga*³⁵ (cyanosis) VL 1890 30 4, *raudonoji liga*³⁶ V 1897 3 42: *Raudonoji liga* (žiedai, skalbiniai) – menstua, LtvK 1912 (1912) 155.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su reiškimosi pobūdžiu: *aštrioji liga* DMS 1912 49, *paprasciausiai liga* SvK 1909 5 1, *staigioji liga* DMS 1912 17: <...> vienok įvairiuose pavojuose atsitikimuose kap tifusas, škarliatina, difterija ir kitos staigiosios ligos, nuo kurių gyvastis trumpas laike randasi pavojuje, tuojaus reikia pašaukti net pirmutinį, arčiau esantį daktarą, kad suteiktų pirmutinę pagelbą ir reikalingus pamokinimus, *sunkioji liga* MGv 1909 191.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su organizmu: *kruvinoji liga* MGv 1909 224, SvK 1911 1 2 (plg. *kruvinoji* SvK 1911 12 1), *nerviszkoji liga* A 1885 10/11 321, *po-mėtiškoji*³⁷ *liga* DMK 1908 74.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su skoniu: *saldžioji liga*³⁸ DŽPK 1909 19.

³² Sifilis.

³³ Dabar *baltosios* (moters lytinių organų išskyros) (lot. *fluor albus*) MedŽ 207.

³⁴ Gelta.

³⁵ Dabar *odos mėlynumas* (lot. *cyanosis*) MedŽ 130.

³⁶ Dabar *mėnesinės* (lot. *menstruatio*) MedŽ 334.

³⁷ Жр. *xpomėtis* (brus. *память*) „atmintis; protas“ LKŽe.

³⁸ Dabar *cukraligė* (lot. *diabetes mellitus*) MedŽ 146.

- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su laiku: **ilgoji liga** Svk 1912 IV 15.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su lytimi: **moteriškoji liga** U 1896 4 28.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su šalies gyventojais: **angliškoji liga**³⁹ U 1897 12 183, SŽK 1902 13, VŽ 1905 225 4, KU 1906 11, VŽ 1907 217 2, NG 1908 91, Žmd 1909 3 12, DMK 1911 79, Šlt 1913 32 504, OK 1913 37, Gdt 1915 1 4, LytL 1915 101, UkK 1917 69, LietK 1917 69, NG 1924 103 / **angliškoji liga** LKA 1902 (1902) 37.
- pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su liga: **rheumatiškoji liga** DMK 1908 74.

IŠVADOS

Siaučiančios ligos XIX a. pab.–XX a. pr. buvo viena skaudžiausių žmonių sveikatos rykščių. Mokytų gydytojų ir kitokio medicinos personalo nepriteklių mėginta kompensuoti šviečiamąja žodžio galia, t. y. rašant ir leidžiant medicinos knygas, knygeles, skelbiant straipsnius periodikoje, kalendoriuose, kuriais siekta pažindinti paprastus žmones su įvairiais sveikatos saugojimo ir palaikymo klausimais. Gausumu pasižymėjo raštai apie žmonių ligas, jų požymius, gydymą ir profilaktiką. Taigi galima sakyti populiarinamoji medicinos raštija buvo viena iš svarbių priemonių, kuria stengtasi užkirsti kelią ligoms kilti ir plisti bei stiprinti žmonių sveikatą. Publikacijomis siekta ne tik mediciniškai prusinti, bet ir, svarbiausia, persergėti žmones nuo ligų.

Liga tiriamuose tekstuose neretai sužmoginama, jai priskiriamos antropomorfinės ypatybės. Antai liga gali būti bloga, pikta, baisi, bjauri, jautri, sena, nedora, nelaiminga. Tai, žinoma, lėmė ir adresatas (paprastas žmogus), ir publikacijų rūšis (medicinos žinias pateikti populiariai). Tokie pavadinimai yra vaizdingi, stilistiškai konotuoti ir rodo rašančiojo požiūrį į aprašomą reiškinių. Tai sustiprina persergimąjį publikacijų pobūdį, verčia skaitytoją suklusti, atkreipti dėmesį. Taigi, manding, tokiu būdu pasiekiamas rašytojo tikslas.

Kadangi anuomet daugiausia rašyta apie ligas ir jų gydymą, taigi, suprantama, kad ligų pavadinimų ar ligas įvairiais atžvilgiais apibūdinančių

³⁹ Dabar *rachitas* (kaulų deformacija dėl D avitaminozės) (lot. *rachitis*) MedŽ 470. Medicinos literatūroje nurodyta, kad šią ligą 1650 m. pirmą kartą aprašė anglas Frensis Glisonas (žr. ME II 200), manding, dėl to tiriamųjų tekstų autoriai ją ir bus vadinę *angliška*.

žodžių junginių bene gausiausia pasitaiko kalbamojo meto medicinos publikacijose.

Stuktūrinio modelio $Bdv \leftarrow Dktv_{liga}$ priklausomasis dėmuo reiškiamas trijų rūšių – paprastaisiais, išvestiniais ir įvardžiuotiniais – būdvardžiais. Dažniausiai kalbamuojų dėmeniu eina išvestiniai būdvardžiai. Vyraujantis jų raiškos tipas – $Bdv_{-inis} \leftarrow Dktv_{liga}$.

Kaip parodė atliktas tyrimas, pagrindinis dėmuo *liga* priklausomojo dėmens gali būti apibūdinamas įvairiais reikšminiais aspektais – pagal šiojo sąsają su nematerialiais (dažniausiai) (laiku, reikšimosi pobūdžiu ir kt.) ir materialiais (retai) (organizmu, organizmo skysčiu, organu, medžiaga) dalykais.

Reikšminių aspektų atžvilgiu viršų ima dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su vidinėmis (nematerialiomis) ypatybėmis ir laiku, kiek mažiau pavadinimų pagal priklausomojo dėmens sąsają su išorinėmis (materialiosiomis) ypatybėmis, lytiniu santykiavimu, organizmu, reikšimosi pobūdžiu, kiek retesni pavadinimai pagal priklausomojo dėmens sąsają su ligą sukeliančiu mikroorganizmu, lytimi, šalies gyventojais, o kai kurie kiti – viso labo pavieniai.

Priklausomojo dėmens raiškos tipų ir reikšmių sąsajos atžvilgiu matyti, kad visų rūšių (paprastuoju, įvardžiuotiniu ir išvestiniu) būdvardžiais einantys dėmenys reiškia vidinę (nematerialiąją) ypatybę. Išskirti reikėtų priesagos *-inis* būdvardžius – jais einantys priklausomieji dėmenys apibūdina pagrindinį dėmenį *liga* daugiausia pagal sąsają su organizmu.

Tik palyginti nedidelė tiriamų dvižodžių sudėtinių pavadinimų su pagrindiniu dėmeniu *liga* dalis yra tikrieji terminai (ligų pavadinimai), kuriais įvardijamos vienietinės klinikinės sąvokos ir kurių priklausomieji dėmenys reiškia būdingąją ypatybę. Tai išimtinai tokie pavadinimai, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami įvardžiuotiniais ir priesagos *-inis* būdvardžiais. Bent kiek terminiškesni rodosi pavadinimai, kurių priklausomieji dėmenys reiškiami ir priesagos *-iškas* būdvardžiais. Ne vienas toks pavadinimas įvardija kuopines sąvokas – tam tikras ligų grupes, pvz.: *drugiškos ligos*, *sifilitiškos ligos*, *lytiškos ligos*, *nerviškos ligos*, *moteriškos ligos*. Dažniausiai ir tekste tokie pavadinimai vartojami daugiskaitos forma.

Nemaža dalis dvižodžių sudėtinių pavadinimų su pagrindiniu dėmeniu *liga* yra tik apibūdinamieji žodžių junginiai, kurių priklausomieji dėmenys reiškia laikinąją ypatybę. Pavyzdžiui, *baisi*, *chroniška* ir *pan.* gali būti bet kuri *liga*.

TWO-WORD COMPOSITE NAMES OF LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURY WITH *LIGA* AS HEAD ELEMENT AND DEPENDENT ELEMENTS EXPRESSED BY ADJECTIVES

Summary

The article sets out to analyse the meaning and expression of dependent elements taking the form of adjectives, which were used as part of two-word composite names with *liga* as the head element in the medical press of the late 19th and early 20th century written in popular scientific style (books, booklets, newspaper and calendar articles).

An attempt was made to compensate the shortage of educated doctors and other medical staff by the educating power of the word, i.e., by writing and publishing medical books, booklets and articles in the newspapers and calendars of that time. The aim of the publications of this type was to make ordinary people familiar with various topics of disease prevention and health promotion. It can be said that the medical publications written in popular scientific style were one of the major means to prevent the occurrence and spread of diseases and to strengthen people's health. The aim of the publications was not only to expand people's knowledge in medicine but, most importantly, to protect them from diseases.

The disease is often attributed human, anthropomorphic, properties in the texts. For example, the disease can be bad, evil, terrible, nasty, old, indecent, miserable. Such names are vivid and bear stylistic connotations; they also show the writer's approach towards a given phenomenon.

The names of diseases or the word phrases describing diseases from different perspectives are probably most numerous in the medical publications of the period concerned.

The dependent element of the structural model $Bdv \leftarrow Dktv_{liga}$ is expressed by the adjectives of three types – simple, derivative and pronominal. It usually takes the form of derivative adjectives. The dominant type of their expression is $Bdv_{-inis} \leftarrow Dktv_{liga}$.

As revealed by the study, the dependent element may describe the head element *liga* by various semantic aspects – by the latter's association with some non-material (usually) (time, type of manifestation, etc.) and material (rarely) (organism, body liquid, organ, substance, etc.) matter.

In respect of semantic aspects, two-word composite names formed on the basis of the relationship between the dependent element and inner (non-material) properties as well as time prevail; the names formed according to the association of the dependent element and external (material) properties, sexual interaction, organism, type of manifestation are slightly less common; the names based on the connection between the dependent element and the microorganism causing the disease, gender, a country's population are even less commonly used; others are used in isolated cases only.

As regards the relationship between the types of expression and meanings of the dependent element, we can see that the elements taking the form of all types of adjectives (simple, pronominal and derivative) express some inner (non-material) quality. The adjectives with the suffix *-inis* deserve a special mention: the dependent elements expressed by such adjectives usually describe the head element *liga* by the association with the organism.

Only a comparatively small part of the two-word composite names with the head element *liga* under analysis is proper terms (names of diseases), which are used to denote specific clinical concepts and the dependent elements of which express some specific feature. These are such names whose dependent elements are expressed by pronominal adjectives or the adjectives with the suffix *-inis*. The names whose dependent elements are expressed by the adjectives with the suffix *-iškas* also resemble scientific terms. Quite a few names of this type specify collective concepts – certain groups of diseases, e.g., *drugiškos ligos*, *sifilitiškos ligos*, *lytiškos ligos*, *nerviškos ligos*, *moteriškos ligos*. Such names are usually used in the plural form in the text as well.

A considerable part of two-word composite names with the head element *liga* are only descriptive word phrases with dependent elements expressing a temporary quality. For example, any disease may be described as terrible, chronic etc.

ŠALTINIAI

LAIKRAŠČIAI

A₁ – *Auszra* 1883 4 112, 1885 10/11 321

Art – *Artojas* 1910 15 54; 1910 19 69; 1910 25 93; 1910 26 97; 1910 30 113; 1910 33 126; 1910 38 146; 1910 41 157

Gdt – *Gydytojas* 1914 1 2; 1914 2 5; 1914 3 9; 1914 4 14; 1914 5 18; 1914 6 21; 1914 7 25; 1915 1 1–4; 1915 3 9; 1915 6 22

LŪ – *Lietuvos ūkininkas* 1906 10 142

NLC – *Nauja lietuviška ceitunga* 1910 9 33

MG – *Medicina ir gamta* 1913 1 19

Svk – *Sveikata* 1909 1 7; 1909 5 1, 3, 5; 1909 6 3, 6; 1910 1 6; 1910 2 6; 1910 3 1; 1910 8 5; 1910 9 5; 1910 11 4; 1911 1 1; 1911 3 3–5; 1911 5 1; 1912 3 12; 1912 4 15; 1912 7 28; 1912 8 29, 32; 1912 10 39; 1913 2 7; 1913 4 13, 15; 1913 5 20; 1914 2 7; 1914 3 10; 1914 4 15, 16; 1914 5 19; 1914 6 23–24; 1915 1 1; 1920 1 1; 1920 3 1, 4; 1920 4 1; 1920 5–6 1; 1921 2 2; 1921 6 2

Szv – *Szoiesa* 1888 3 81

Šlt – *Šaltinis* 1909 1 7; 1909 5 69; 1909 25 389, 390; 1910 18 282; 1911 30 352; 1911 32 377; 1912 3 36; 1912 7 105; 1912 21 328; 1912 40 632; 1913 32 504; 1913 46 729

TS – *Tėvynės sargas* 1897 8 2; 1898 8 9; 1902 1B 13, 53

TSp – *Tėvynės sargo Priedas*⁴⁰ 1898 4 7; 1898 8 10

U – *Ukininkas* 1891 2 77; 1892 4/5 137; 1892 6/7 230, 231; 1892 9 340; 1895 13 100; 1895 21 167; 1896 4 28; 1896 3 17; 1897 3 41; 1897 12 183

Ū – *Ūkininkas* 1897 9 140, 1897 12 189

V – *Varpas* 1889 10 152–153, 153–154; 1889 11 168; 1891 4 54–55; 1895 9 ir 10 155–157; 1897 3 41–42

Vad – *Vadovas* 1913 16 62, 169; 1913 16 63 277; 1913 16 64 400

VL – *Vienybė lietuvininkų* 1890 27 4–5; 1890 28 3–4; 1890 30 4–5; 1890 36 8; 1890 37 8–9; 1890 38 8; 1890 41 8; 1891 10 116

Vlt – *Viltis* 1913 62 2; 1913 130 1; 1914 40 2; 1914 83 1; 1914 123 1; 1914 144 1; 1914 159 3; 1915 70 2; 1915 88 2; 1914 101 2

VŽ – *Vilniaus žinios* 1905 5 2, 3; 1905 29 3; 1905 56 3; 1905 124 4; 1905 225 4; 1905 232 1; 1906 146 4; 1906 222 3; 1907 189 2; 1907 217 2; 1907 218 3; 1908 2 1; 1908 6 4; 1908 8 4; 1908 9 4; 1908 159 2; 1908 176 3; 1908 194 2

Žmd – *Žemdirbys* 1909 3 12

⁴⁰ 1896–1904 Tilžėje ėjęs mėnesinis lietuvių žurnalas *Tėvynės sargas* turėjo neperiodinių priedų (nuo 1898 prie kiekvieno numerio) – grožinės literatūros kūrinių, ūkinių patarimų, mokslo populiarinimo knygelių (VLE XXIII 714).

KNYGOS IR KNYGELĖS

- AS 1904 – *Apie blogąją ligą arba syfilį (prancus)*. Pagal d-ro M. Člénovo veikalėlį sutaisė d-ras A. V., Tilžėje.
- DK 1908 – *Daktaras kišeniuje: aiškų pamokinių kaip užlaikyti sveikatą ir kaip nuo ligų apsiginti, su daugeliu receptų surinktų nuo geriausių daktarų* / sutaisė M. Paltanavičia, Worcester, Mass: spausdinta spaustuveje M. Paltanavičiaus.
- DL 1915 – *Apie drugio ligą* / Pirogovo draugijos skyriaus sveikatos žinioms platinti leidinio Nr. 7 vertimas, Maskva: Lietuvių d-ja aukštųjų Maskvos m-klų moksleiviams šelpti. Leidimo komisija], (Vilnius: Martyno Kuktos sp.).
- DMS 1912 – *Daktaras bei mokslas apie sveikatą*: naujausia knyga, Philadelphia, Pa.: išleido The Philadelphia Medical Clinic.
- DN 1906 – *Daktaras namuose, arba, Aprašymas ligų ir jų gydymas* / pagal daktarus Basanavičių, Vileiši, Collins, Stout ir daugeli kitų sutaisė K. W. Gedeminas, So. Boston, Mass.: [išleid. ir] spauda Gedemino ir Mickevičiaus.
- DS 1910 – *Darbininko sveikata* / pagal daktarą A. Kats'ą parašė P. Norkus, Philadelphia, Pa.: turtu ir spauda „Kovos“.
- DŽA 1911 – *Džiova*: referatai, surengti „Aušros“ draugijai / dr. F. Matulaitis, [JAV: s.n.] (Chicago, Ill.: spauda „Lietuvos“).
- DŽLA 1899 – *Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti*. Pagal S. Sterlingą. Sutaisyta L., Tilžėje.
- DŽPK 1909 – Dr. K. Jokanto. *Džiova, jos priežastys ir kova su ja*, Vilnius.
- Hyg 1897 – *Hygiena arba Mokslas apie užlaikymą sveikatos*. Pagal Berners'ą, d-rą Noll ir kitus sutaisė Szerinas, Chicago, Ill.: kasztu ir spaustuve „Lietuvos“.
- Kol 1915 – *Apie kolerą ir kaip nuo jos apsisaugoti* / Pirogovo draugijos skyriaus sveikatos žinioms platinti leidinio Nr. 8 vertimas, Maskva: Lietuvių d-ja aukštųjų Maskvos m-klų moksleiviams šelpti. Leidimo komisija], (Vilnius: Martyno Kuktos sp.).
- KU 1906 – *Kaip užsilaikyti pavasarį, vasarą, rudenį ir žiemą*. Pagal D-rą Med. L. Volbergą sutaisė d-ras A. Vileišis, Vilnius.
- LPr 1883 – *Ligonii Prietelius. Kelrods wisiems tiems, kurie prie atsirandanczių Ligų patys saw pirmą Pagalbą prisiteikti nor ir tai Progai geras Namų Pryprowas įsitiiekti wélyjas* / Friedrich Adoph Richter. Leipcikej'Rikterio Iszleidimo Itaisymas. (Drukawotos prie F. Ad. Richter&Draugai, Rudolstadt).
- LPr 1891 – *Ligonii prietelius : kelrods wisiems tiems, kurie prie atsirandanczių ligų patys saw pirmą pagalbą prisiteikti nor ir ant to geras namų pryprowas įsitiiekti wélyjas* / sudarė Friedrich Adolph Richter, Leipcikej': Richterio knygincyia ([Rudolstadt : Richtero drukorija]).
- LyTl 1915 – *Lytiškos Ligos ir Kaip nuo jų apsisaugoti*. Parašė D-ras F. Matulaitis. Antra, peržiūrėta ir pagerinta laida, So Bostona, Mass.
- LUL 1915 – *Apie limpamąsias arba užkrečiamas ligas: (daktaro pasikalbėjimas su žmonėmis)* / Pirogovo draugijos skyriaus sveikatos žinioms platinti leidinio Nr. 5 vertimas, Maskva: Lietuvių d-ja aukštųjų Maskvos m-klų moksleiviams šelpti. Leidimo komisija], (Vilnius: Martyno Kuktos sp.).
- MGV 1909 – *Mano gydymas vandeniu sulig 40-metinių patirimų*. Parašė kunigas S. Kneipp. Iš vokiečių kalbos vertė Aguonaitis, Ryga: A. Macijausko knygynas.
- NamG 1907 – *Naminis gydytojis* / parašė A. Aitvaras, Ryga: lėšos A. Macejevskio, [i.e. 1906] (Ryga: H. Hempel ir ko).
- NG 1908 – *Naminis gydytojas*: Trumpas aprašymas prasčiausių ligų ir prasčiausių vaistų kovoje su jomis: / D. I. Apie žmonių ligas ir jų gydymą. Sutaisė D-rs A. Vileišis, Seinai.
- NG 1924 – *Naminis gydytojas*. Trumpas prasčiausių ligų aprašymas ir jų gydymas. Antrasis pataisytas leidimas, Kaunas.
- OK 1913 – *Oras ir klimatas ir jų svarbumas žmogaus sveikatai*. Pagal Zolotariną. Dras A. Vileišis, Seinai.
- PM 1899 – *Patarmės moterims, kurios nori buti sveikos*. Pagal Zielčaka parašė Dr. A. V. Tilžėje.
- PmP 1899 – *Pamokinimas, kaip nuo pagedimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus*, Tilžėje.
- PR 1915 – *Kaip pasisaugoti raupliu?* / [Pirogovo draugijos skyriaus sveikatos žinioms platinti leidinio Nr. 1 vertimas]. Maskva: Lietuvių d-ja aukštųjų Maskvos m-klų moksleiviams šelpti. Leidimo komisija], (Vilnius: Martyno Kuktos sp.).
- RAK 1895 – *Rodos motinoms apie auginimą žindomų kūdikių*. Sutaisyta pagal Michailovą; [vertė J. Račiūnas ?], Tilžėje: [Ukininkas].
- RM 1893 – *Negirdėtas daiktas, ir Geros rodos mūsų moterelems*, Vilniuje.

- Sif 1915 – *Apie sifilį* / Pirogovo draugijos skyriaus sveikatos žinioms platinti leidinio Nr. 3 vertimas. [Maskva: Lietuvių d-ja aukštųjų Maskvos m-klų moksleiviams šelpiti. Leidimo komisija], (Vilnius: Martyno Kuktos sp.).
- Skal 1915 – *Apie skarlatiną (karūs)* / [Pirogovo draugijos skyriaus sveikatos žinioms platinti leidinio Nr. 14 vertimas]. [Maskva: Lietuvių d-ja aukštųjų Maskvos m-klų moksleiviams šelpiti. Leidimo komisija], (Vilnius: Martyno Kuktos sp.).
- SŽK 1902 – *Kaip sutaisytas žmogaus kunas*. Parašė S. M., Plymouth, Pa.
- SŽL 1886 – *Svarbiausios žmonių ligos*. Petro Nėrio, Tilžėje.
- ULB 1912 – *Užkrečiamųjų – limpamųjų ligų išsiplėtimo būdai ir kova su jomis* / dr. A. L. Graičiūnas, Wilkes-Barre, Pa.: „Draugo“ [išleid. ir] sp..
- ZGL 1886 – *Zinia apie gidima ligu kuno ir duszes*, Wilniuje: kasztu ir spaustuwieje Juozapa Zawadzka, 1857⁴¹.
- Žin 1911 – *Žinynas: knyga žinių iš mitologijos, historijos, etnografijos, astronomijos, aritmetikos, medicinos ir kitų mokslų bei jų šakų* / iš įvairių šaltinių surinko J. Laukis [Domininkas Keliaininkas], Chicago, Ill.: „Aušros“ knygynas, (Chicago, Ill.: „Lietuvos“ spauda).
- ŽL 1921 – *Žmonių ligos*. D-ras K. Grinius, Kaunas: „Varpo“ bendrovės leidinys.
- ŽLL 1920 – *Kas reikia žinoti apie lyties ligas*. Vertė iš vokiečių kalbos D-ras J. Bagdonas, Kaunas: Vidaus reikalų ministerijos Sveikatos departamento leidinys.

KALENDORIAI

- AVK_V 1919 (1918) – *Aušros Vartų kalendorius* 1919, Vilniuje, 1918.
- BK 1911 – *Biržų kalendorius* 1911, Tilžėje.
- DMK 1908, 1911, 1912, 1914 – *Didysis Marijos Kalendorius Lietuvos ir Žemaičių Katalikams*, New York.
- LAK 1885 – *Lietuwiszkas Auszros kalendorius ant metu 1885*, Bitėnai.
- LietK 1918 – *1918 metams Lietuvos Kalendorius*, Vilniuje.
- LKA 1895 (1895) – *Lietuwifkos kalendros fu abrozais metui 1902*, Tilžėje, 1895.
- LKA 1902 (1902) – *Lietuwifkos kalendros su abrozais metui 1902*, Tilžėje, 1902.
- LKA 1903 – *Lietuwifkos kalendros su abrozais metui 1903*, Tilžėje, 1903.
- LK_V 1891 (1890) – *Lietuwiszkas kalendorius ant metų nū Kristaus užgimimo 1891*, Vilniuje, 1890.
- LtAK 1886 (1885) – *Lietuwiszkas Auszros kalendorius ant metu 1886*, Tilžėje, 1885.
- LtUK 1901 (1900) – *Lietuvos ukininkų kalendorius ant metų 1901*, Vilniuje, 1900.
- LtvK 1912 – *Lietuwifkos kalendros metui 1912*, Tilžėje, 1912.
- LUK 1887 (1886) – *Lietuvos ukininkų kalendorius ant meto 1887*, Tilžėje, 1886.
- LUK 1901 (1900) – *Lietuvos ukininkų kalendorius ant metų 1901*, Vilniuje, 1900.
- NK 1903 (1902) – *Naujas kalendorius 1903 metams*, Tilžėje, 1902.
- NK 1905 (1904) – *Naujas kalendorius 1905 metams*, Tilžėje, 1904.
- SK 1901 – *Severos kalendorius lietuviams metui 1901*, W. F. Severa, Cedar Rapids Iowa.
- SK 1905 – *Severos kalendorius délei Lietuviui*, W. F. Severa Co. Cedar Rapids, Iowa.
- TKK 1897 – *Tilžes keleiwjo kalendros ant Meto 1897*, Tilžėje.
- UK 1900 (1899) – *Ukiškasis kalendorius ant metų 1900*, Vilniuje, 1899.
- UkK 1917 (1916) – *Ukininkų kalendorius 1917 metams*, Vilniuje 1916.
- UK_T 1907 – *Ukiškasis kalendorius metams 1907*, Tilžėje.
- UK_T 1910 – *Ukiškasis kalendorius 1910 metams*, Tilžėje.
- ŽmK 1919 – *Žemaičių kalendorius Tilžės keleivio 1919 metams*, Tilžėje.

LITERATŪRA

- Auksoriūtė Albina 1996: Sudėtinių terminų vartosenos netikslumai. – *Terminologija* 3, 47–49.
- Bunevičiūtė Laimutė 1998: Atributinių junginių samprata, aprašymo galimybės ir kai kurie požymiai. – *Kalbotyra XLVII(1)*, 29–42.
- Drukteinis Albinas 2011: Sintaksiniai sudėtinių jūreivystės terminų modeliai. – *Res humanitariae* 10, 234–255.

⁴¹ Kontrafaktinis leidinys. Tikrieji knygos išleidimo duomenys: Krokuva–Tilžė, 1885–1886.

- Gaivenytė Jolanta 2000a: Sudėtinių fizikos terminų motyvacija. – *Lituanistica* 3/4, 19–25.
- Gaivenytė Jolanta 2000b: Sudėtinių fizikos terminų sinonimijos atvejai terminų žodynuose. – *Kalbos kultūra* 73, 62–67.
- Gaivenis Kazimieras 1963: Sudėtinių terminų dėmenų išdėstymo klausimu. – *Kalbos kultūra* 5, 64–65.
- Gaivenis Kazimieras 1968: Iš 2 ir 3 dėmenų sudarytų sudėtinių terminų tipai dabartinėje lietuvių kalboje. – *Lietuvos TSR Mokslių akademijos darbai. A serija* 3(28), 109–120.
- Gaivenis Kazimieras 1969: *Sudėtiniai terminai dabartinėje lietuvių kalboje*: disertacija filologijos mokslų kandidato laipsniui įgyti, Vilnius: Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas. 285 p. VUB RS F76–1153.
- Gaivenis Kazimieras 2004: Sudėtinių terminų pateikimas ir aiškinimas terminų žodynuose. – *Terminologijos istorijos ir dabarties problemos*: [straipsnių rinkinys]; Kazimierui Gaiveniui atminti, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 85–117.
- Gaivenis Kazimieras 2014 [1975]: Dvižodžiai sudėtiniai terminai dabartinėje lietuvių kalboje. – *Kazimieras Gaivenis. Rinktiniai raštai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 60–97.
- Grinius Kazys 1929: Medicinos mokslų laimėjimai per pastaruosius 35 metus Lietuvos Respublikoje. – *Medicina* 11, 1–8.
- Gurevičius Romualdas 2007: Sveikatos apsauga. – *Visuotinė lietuvių enciklopedija* 12, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 219–221.
- Kitkauskienė Laimutė 2011: Eponiminiai architektūros, meno ir statybos terminai lietuvių kalboje. – *Santalka: filologija, edukologija* 19(1), 48–58.
- Kvašytė Regina 2005: *Mokomasis terminologijos žodynėlis*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Litevkienė Nijolė 2013: Lietuviškų trižodžių terminų ir lotyniškų atitikmenų skirties atvejai. – *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 12, 26–35.
- Litevkienė Nijolė 2014: Lotyniškų ir lietuviškų sudėtinių anatomijos terminų skirties atvejai. – *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 13, 73–81.
- Litevkienė Nijolė 2015: Trižodžių anatomijos derinamojo pažyminio ir nederinamojo pažyminio lietuviškų terminų ir lotyniškų atitikmenų priklausomybė. – *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 15, 42–46.
- LKG 1965: *Lietuvių kalbos gramatika* I, vyr. redaktorius K. Ulvydas, Vilnius: Mintis.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* (I–XX, 1941–2002), e. variantas, vyr. red. G. Naktinienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. Prieiga internete: www.lkz.lt
- ME 1991: *Medicinos enciklopedija* I, Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 38, 151–152, 188, 235.
- ME 1993: *Medicinos enciklopedija* II, Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 200.
- Meškauskas Juozas 1987: *Lietuvos medicinos istorija = History of medicine in Lithuania: medicinos mokslas, gyventojų mirtingumo ir socialinio aprūpinimo istorinė ir dokumentinė apžvalga*, Chicago: Pasaulio lietuvių gydytojų sąjunga.
- Micelmacheris Viktoras 1959: *Sveikatos apsauga Lietuvoje 1918–1919 metais*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Miežutavičiūtė, Vitalija 2001: *Vilniaus medicinos draugija ir jos kova su infekcinėmis ligomis (1805–1939)*: mokomoji knygelė studentams, Vilnius: VU leidykla.
- Mitkevičienė Asta 2019: Sujungiamasis ryšys terminuose: terminai su jungtukais *ir (ar)*, *ir (arba)*. – *Terminologija* 26, 88–102.
- Šuminas Mykolas ir kt. 1988: Sveikatos apsauga. – *Tarybų Lietuvos enciklopedija* 4, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 139–141.
- Umbrasas Alvydas 2004: Bendrašakniai dvižodžių teisės terminų sinonimai ir variantai 1918–1940 m. Lietuvos kodeksuose. – *Terminologija* 11, 100–118.
- VLE 2003: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* IV, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- VLE 2013: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* XXIII, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Zemlevičiūtė Palmira 2014: Pirmojo lietuviško medicinos mokslo žurnalo dvižodžiai ir trižodžiai sudėtiniai terminai. – *Terminologija* 21, 160–175.
- Головин Борис Николаевич, Кобрин Рафаил Юрьевич 1987: *Лингвистические основы учения о терминах*, Москва: Высшая школа.
- Гросс Милена Александровна А. 2015: Структурные особенности английских терминов-слов договорного права. – *Филологические науки. Вопросы теории и практики* 4–1(46), Тамбов: Грамота, 54–56. Prieiga internete: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_23068892_77392556.pdf [žiūrėta 2020-06-23].
- Даниленко Валерия Петровна 1977: *Русская терминология: опыт лингвистического описания*, Москва: Наука.

- Демьянова Ольга Петровна П. 2019: Модели двухкомпонентных английских юридических терминов. – *Актуальные аспекты лингвистики лингводидактики и межкультурной коммуникации. Материалы Всероссийской научно-практической конференции*, Краснодар: Кубанский государственный университет, 42–48. Prieiga internete: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_37533944_92219979.pdf [žiūrėta 2020-06-23].
- Кузовлева Галина Валерьевна В. 2014: Синтаксические терминообразовательные типы юриспруденции. – *Вестник Краснодарского университета МВД России* 3(25), Краснодар: Федеральное государственное казенное образовательное учреждение высшего профессионального образования „Краснодарский университет Министерства внутренних дел Российской Федерации“, 107–112. Prieiga internete: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_22251621_32647988.pdf [žiūrėta 2020-06-23].
- Левенкова Анна Юрьевна 2015: Степень устойчивости терминологического словосочетания. – *Научный альманах* 7(9), Тамбов: ООО „Консалтинговая компания Юком“, 1394–1400. Prieiga internete: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_24068596_91023843.pdf [žiūrėta 2020-06-23].
- Мицельмахерис Викторас 1967: *Очерки по истории медицины в Литве*, Издательство „Медицина“, Ленинградское отделение.
- Паршина Ольга Дмитриевна 2009: К проблеме анализа составных педагогических терминов. – *Альманах современной науки и образования* 2–3, Тамбов: „Грамота“, 124–127. Prieiga internete: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_17645451_82315804.pdf [žiūrėta 2020-06-23].
- Татаринев Виктор Андреевич 2006: *Общее терминоведение: энциклопедический словарь*, Москва: Московский Лицей.
- Турчинская Н. Ю. 2001: Термины-словосочетания в терминосистеме возрастной психологии. – *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки* 3, Запорожье: Государственное высшее учебное заведение Запорожский национальный университет Министерства образования и науки Украины, 144–146. Prieiga internete: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_27239202_87252786.pdf [žiūrėta 2020-06-23].

Gauta 2020-07-02

Palmira Zemlevičiūtė

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

E. paštas palmira.zemleviciute@lki.lt